

Toespraak Theo de Roos tijdens het symposium Openbaarheid in het strafrecht 4 juni 2022, De Lik, Utrecht.

Beste aanwezigen! Dank voorzitter, dat U me de kans geeft om een bijzondere bundel aan te bieden aan een bijzondere persoon. Ik dank via U ook het CPO, de Stichting Mens en Strafrecht die de samenstelling daarvan mogelijk heeft gemaakt, alle auteurs (behalve mezelf), mijn mederedacteuren, de uitgever (Boom) die de bundel in de befaamde Pompe reeks en zoals gebruikelijk fraai heeft verzorgd, en U, aanwezigen hier, voor Uw aandacht op dit bijzondere momentje.

OPSTELLEN OVER MENSELIJKHEID IN HET STRAFRECHT.

De begrippen 'menselijkheid' en 'humaniteit' zijn containerbegrippen die een breed scala van elementen der strafrechtspleging omvatten. In deze bundel komen slechts enkele van die elementen aan de orde, maar die zijn dan wel van fundamenteel belang. Zij bestrijken de strafrechtelijke praktijk in den brede en zijn geschreven door een breed scala van experts met diverse achtergronden, zij het allen intensief betrokken bij het strafrecht.

De 11 opstellen zijn ruw onder te verdelen in vier groepen, maar hebben daarnaast talrijke dwarsverbindingen. De groepen zijn de volgende:

- 1. Wat betekenen de voortschrijdende wetenschappelijke en technologische inzichten voor de praktische toepassing maar ook de ethische problematiek van het strafrecht? Dan gaat het om onderzoek van de behandeling en bejegening van verdachten en gedetineerden in penitentiaire inrichtingen, maar ook om de opsporing (Meynen, Ligthart, Brinkhoff).
- 2. Hoe moet de menselijke maat in de sfeer van vrijheidsbenemende en vrijheidsbeperkende sancties worden gerespecteerd? Illustratief en verontrustend is hier vooral de moeizame omgang van Nederland met de levenslange gevangenisstraf, waarbij Straatsburg een grote rol heeft gespeeld (Van Hattum, Boksem, in historisch perspectief ook De Roos).
- 3. Dan de discriminatoire effecten van het strafrecht, in de opsporing (Brinkhoff) en de rechtspraak (Jörg over het Supreme Court in de VS, nog steeds onthutsend).
- 4. En tenslotte: Hoe kunnen (gebaseerd op mensbeeld en levensbeschouwing) praktijken worden ontwikkeld, geïnspireerd door vergeving en herstel (Corstens, Claessen, Jironet)?

TOT ZOVER DE INHOUD. NU DE PERSOON VAN DE ONTVANGER!

Er zijn op zijn minst 2 redenen om het eerste exemplaar van deze bundel aan Jos Silvis aan te bieden. Allereerst het ambt waarvan hij kor geleden afscheid heeft genomen. De Procureur-Generaal bij de Hoger Raad is functioneel zou je kunnen zeggen het geweten van de Nederlandse rechtspleging. Zo voert hij de groep advocaten-generaal bij dat college aan die de rechtspraak van de hoogste rechter in strafzaken (en niet alleen daarin) kritisch begeleidt met zijn kwalitatief hoogstaande adviezen, heeft hij een belangrijke rol bij de herzieningsaanvragen, en last but not least, kan hij onderzoeken entameren en uitvoeren naar onderdelen van de strafrechtspleging, zoals de praktijk van de strafbeschikking door het OM.

De tweede reden ligt in de persoon van Jos Silvis en zijn werkzaamheden en loopbaan. Ongeveer aan het begin van ons beider loopbaan troffen wij elkaar toen wij september 1984 als onderzoeker en docent begonnen als docent aan het Pompe Instituut (dat was nog hier om de hoek aan de

Koningslaan, waar Nico Jörg - één van de auteurs in de bundel - ons rondleidde. Daarna werkte hij als rechter in Rotterdam, raadsheer in Den Haag, als A-G bij de HR, rechter in Straatsburg, en tenslotte dus weer op het Haagse honk teruggekeerd als P-G. Daarnaast liet hij zich als auteur van vele publicaties kennen als iemand met oog voor mensenrechten en de noodzaak van humanisering van het strafrecht.

Toen Jos Silvis aantrad als P.G zei hij dat het “dienen van de beginselen van de rechtsstaat” zijn ambitie was, om er onmiddellijk aan toe te voegen dat er voor moest worden gezorgd dat burgers toegang steeds hebben tot het recht. Dit laatste vermeldde ook hij in een interview met Trouw, naar aanleiding van zijn afscheid als P-G, en noemde het “in toenemende mate een bron van zorg”. Als voorbeeld dienden de al eerder genoemde strafbeschikkingen, in eenvoudige strafzaken uitgedeeld door het openbaar ministerie zonder dat er een rechter aan te pas komt, tenzij burgers er zich tegen verzetten. Het gaat om tienduizenden per jaar, en heel veel burgers krijgen ermee te maken. Een onderzoek naar de toepassingspraktijk resulteerde destijds in een behoorlijk kritisch rapport (in te veel gevallen te weinig bewijs!).

In hetzelfde interview noemt Silvis de toegang tot het recht “in het algemeen de enige manier genoemd om echt goed feedback te krijgen over wat zich afspeelt in de samenleving”. Volgens de aftredende magistraat is onvoldoende rechtsbijstand “misschien wel een van de redenen dat zo laat duidelijk is geworden hoezeer de toeslagenaffaire uit de hand liep”. Ook bijstand van een advocaat in strafzaken, zo verklaart Silvis, is essentieel. Er moet voldoende ruimte zijn om voor verdachten op te kunnen komen. “Nu is de toegang tot het recht met hulp van rechtsbijstand verplicht, maar feitelijk toch nog heel beperkt. Daar zit een probleem”, aldus Silvis.

Nogmaals, en ter afronding: Deze aandacht voor de menselijke factor kwalificeert Jos Silvis bij uitstek voor het in ontvangst nemen van deze bundel. Ik ben er dan ook trots op ik nu het eerste exemplaar van deze bundel, namens de stichting Mens en Strafrecht en mijn mederedacteuren Alrik de Haas, Sam van den Akker en Ferry de Jong, aan jou mag aanbieden.